

σκεί τὸ ἀλφάβητον ἀρ. 3, διαγράφει τὸ ὑπ' ἀρ. 2 τοιοῦτον, γράφει ὀλογράφως τὸν ἀριθμὸν μεταθέσεως (318), ἀριθμῆι ἕκαστον γράμμα αὐτοῦ, υπολογίζει τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων τοῦ κρυπτογράφου, διὰ νὰ γνωρίσῃ πόσα γράμματα θὰ ἔχη ἐκάστη στήλη καὶ ἂν τινες τούτων θὰ ἔχωσιν ὀλιγώτερα, γράφει αὐτὰ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὰς στήλας κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν των σειρὰν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς πρώτης, καὶ εἶτα προβαίνει εἰς τὴν ἐξήγησιν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἂν τὸ κρυπτόγραφον περιέχῃ καὶ συμβολικοὺς ἀριθμούς, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν θὰ ἐννοήσῃ τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν, καὶ θὰ τοὺς ἐξηγήσῃ ὡς τοιοῦτους διὰ τοῦ ἀλφάβητου ἀρ. 3.

Περὶ τὸν νὰ προσθέσωμεν ὅτι, τὸσον μετὰ τὴν σύνταξιν ὅσον καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κρυπτογράφου, ὀφείλομεν νὰ ἐξαφανίζωμεν τὸν συνταχθέντα βοηθητικὸν πίνακα.

Τὸ ἐκτεθὲν σύστημα, ἀπαιτοῦν μυστικότητα μόνον ὡς πρὸς τὴν κλεῖδα, δύναται νὰ εἶνε γνωστὸν, καθ' ὅσον ὁ ἀποστολεὺς ἄνευ προειδοποιήσεως τοῦ λήπτορος, κανονίζει κατὰ βούλησιν τὸ συμβολικὸν ἀλφάβητον ἐκάστου κρυπτογράφου, ὡς δυνάμενος νὰ γράψῃ τὸ αὐτὸ ἔγγραφον μετὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε κλεῖδα, ἀλλὰ μετὰ διαφορὸν ἀλφάβητον, ἐν συνδυασμῷ 999 ἀριθμῶν συμβολισμοῦ μετὰ 999 ἀριθμῶν μεταθέσεως, ἐξ ὧν καὶ ἂν ἀραιρέσωμεν τὸ ἥμισυ, ὡς δυνάμενον νὰ παρέξῃ ὅμοια ἀλφάβητα, πάντως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὕλικὸς ἀνεργήνευτον.

Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

λοχαγὸς τοῦ πεζικοῦ.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ

ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ'

Η ΠΥΡΚΑΪΑ

Ποῖός ἔχει πέτρινη καρδιά γιὰ νὰ μὴ νοιώσῃ πόνο μετὰ τὸ κακὸ ποῦ γίνηκε τὸ φτεῖνον τὸ χρόνο, κακὸ μεγάλο καὶ φριχτό, ὅπου νοικοκυρεῖ σὲ μίαν στιγμὴν ἀπόμειναν γυμνοὶ διακοναρεῖοι, βιό τους καὶ σπίτια μ' ἴδρωτα πολὺν ἀποχτημένα νὰ τὰ ἴδουσι οἱ ἄθλιοι ὄχι τὴν φωτιὰ καμμένη, καὶ ἄντις σὲ στρώματα ψηλὰ καὶ πλούσια στολισμένα κείτουνται τῶρα κατὰ γῆς μετὰ χεῖρα σταυρωμένα.

10 ὦ θέαμα ἐλεεινὸ! καὶ ποῖός νὰ σὰς κυττάξῃ; ἄχ! νὰ παίζῃ στὸ χεῖρ μου ποιητικὸ κοντύλι νὰ ἴσταρῶσῃ, ὡς ἤθελα, μετὰ τὴν αὐτὴν ὕλη! γιὰτὶ ἀκλόουθησαν πολλὰ συμβεβηκὰ μεγάλα ἐγὼ δὲν εἶδα βέβαια ποτὲ μου τέτοια ἄλλα, καὶ ἂν εἶχα ἰδῆ καὶ ἄλλοτε, μετὰ τούτα δὲν ὀμοιάζουσι, ἐτούτα εἶνε ἄλλοκοτα, διόλου παραλλάζουσι, δὲν εἶναι τῆς πυρκαϊῆς τὰ ὅσα προξενάει, μὴν εἶναι καὶ ἡδύσματα καθένας ν' ἀποράξῃ.

20 Στοὺς χιλίους ὄχτακόσιους δύο, τὸ μῆν' ἀποθερίζουσι, καὶ ὅπου γι' αὐτὸ καὶ θεοσιτῆ κοινὰ ὀνοματίζουσι, καὶ στῆς ἐννιά καὶ εἰκοσι τοῦ ἴδιου μῆνα ἐγίνη αὐτὴ ἡ φωτιὰ, ποῦ σ' ὄλους μας τρομάραϊς τόσαις δίνει!

δύο ὥραις ἦσαν τῆς νυκτός, ὀπώδωκε τὴν φάλια καὶ ἀντράλωσε ὑπερῶτερα τοῦ κόσμου τὰ κεφάλια: τρεῖς ὥραις μόνον φτούρησε καὶ ἂν φτούραγε ἀκόμα ἡ χώρα θὰ σωρίζονταν καμμένον μαθὼρ γῶμα.

Ἐπρωτοφάνηκεν, ὡς λέν, μετὰ τοῦ Κώστα-Πολίτη ὄχι τ' ἀργαστήρι κολητὰ στὴν πόρτα ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ ἀπόκει μ' ἀπίστευτὴ καὶ ἄκρα γληγοράδα

30 ἄναψε εὐτὸς τῆς γειτονίᾳς καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη ἀράδα φουσαί νότος καὶ βορείᾳς καὶ τῆ φωτιὰ φουσκόνουσι, τῆς φλόγαις καὶ τὰ κάρβουνα στα σύγνερα σηκόνουσι, πέφτουσι οἱ τοῖχοι καὶ ἡ σκεπαῖς καὶ ὁ τόπος ἀντηγάει, καὶ ὁ κουριαχτός μετὰ τὸν καπνὸν στὰ ὕψη ἀπετάει: θαμπόνουσι τ' ἄστρια τ' οὐρανὸν καὶ τὸ σκοτάδι ἀξάνει, καὶ ἡ φλόγα φοβερώτερα τὸν Ἄδη παρασταίνει: ὦ Θεέ μου, τί ἀλαλχημοὶ, τί φόβος στὸ λαὸ σου!

«πάψε,» φωνάζουσι κλαίοντες, «ντὲ πάψε τὸ θυμὸ σου» γυναῖκες, ἄντρες, καὶ παιδιὰ, γέροντοι, γριαῖς καὶ νέοι, 40 ἀνάκατα καὶ Χριστιανοὶ καὶ Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι, θρηνοῦν τὴν δυστυχίαν τους ἀπελπισμένον τρέχουσι, ποῦ νὰ σταθοῦν καὶ ποῦ νὰ πᾶν τελείως δὲν κατέχουσι ὀμπρὸς ὀπίσω περπατοῦν, χωρὶς σκοπὸν κινουμένοι, φωνάζουσι κλαῖν ἀδιάκοπα καὶ μὴν παραπονοιοῦνται, μὴδὲ τοὺς ἐρχόνταν στὸ νοῦ νὰ τρέξουσι νὰ πασχίσουσι νὰ καταπάψουσι τὸ κακὸ καὶ τὴν φωτιὰ νὰ σβήσουσι, παρὰ συμβαίνει: καὶ ἔξαφνα μετὰ βιά πολλὴ ἀβγατάει, καὶ ὁ κόσμος ἐλαχτάρισε, νοῦ μέτρα δὲν κρατάει, 50 καὶ τὴ λαχτάρα τῆς φωτιᾶς μετὰ ἄλλο δὲν ταιριάζει, καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲ θέλομε νὰ κάμωμε μᾶς βιάζει: ὁ ἄξιος γένεται δειλός, ὁ φρόνιμος τὰ γάνει, τὴν ἐντροπήν ὁ ἄνθρωπος στὴν ἄκρα τότε βάνει: πόσαις κυραῖς καὶ ἀργόντισσαις ἀπὸ τὴν πρώτην τάξιν— τί καταφρόνια ἀνέλπιστη! Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ!— ὅπου δὲν πάχαιναν ποτὲ ἀπὸ μιὰ πόρτα σ' ἄλλη χωρὶς δουλευτρῶν συνοδεία, καὶ συνοδεία μεγάλη, στῆς στραταῖς κατακόλληται καὶ ἀστέλιγαις γυρίζουσι, ἐκστατικαῖς στὴν τύχη τους καὶ ἀπελπισμέναις φορίζουσι! πολλοὶ ὄχι τὸν ὕπνον ὡς βρέθηκα, γυμνοὶ μισοτυμμένοι, 60 ἔτσι σηκόνουσι ἄθελαι καὶ φεύγουσι ζαλισμένοι: ἀπὸ μεγάλους καὶ μικροὺς ἐγίνομασαν ἡ στραταῖς, τὰ πράγματά τους φέροντας σὲ χεῖρα καὶ σὲ πλάταις ποῖός σκουτικὰ ἐκουβάλαγε καὶ ποῖός ἀγγεῖα, κασέλαις, σὰν ἡ φορτώστραις πάχαιναν κυράδαις καὶ κοπέλαις: ἀφέντης τὸ κοπέλι τοῦ ὀγλήγορα φορτόνει, καὶ ὅσο καὶ ἡ Κυβερνεῖα του βαστάει τὸ σηκόνει! σὰν τὰ μυρμηγκία ποῦ ἄντα βροῦν παρέκει ὄχι τὴν φωτιὰ τους σωρὸ ἀπὸ σκύβαλα λιανὰ ἢ ἄλλο γιὰ σοδιά τους, κινῶν κοπάδι βιαστικὸ, κατόπι ἕνα τ' ἄλλο, 70 ποῖὸ νὰ σηκώσῃ πρόθυμον μοιράδι πλιὸ μεγάλο, καὶ βλέπει ἄδεια ἀνάκατα μαζί καὶ φορτωμένα νὰ μπαινοβγαίνουν ἄκοπα πυκνὰ ἀπανωτισμένα, νὰ τρέχουσι, νὰ στειρόνουνται, νὰ πᾶν καὶ νὰ γυρίζουσι, ἔτσι στοὺς δρόμους ὁ λαὸς σὲ πλῆθος τοιγυρίζουσι. Μὴν τῆς φωτιᾶς ἢ ἀφορμὴ ἐγίνηκεν αἰτία, νὰ γεννηθῇ ἄλλο βλάστρο καὶ ἄλλη τιμωρία: ἀρματωμένοι οἱ λιὰπιδες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κυττάζουσι, καὶ ὅ,τι ἀντέσουσι ἀδραχτῶν καὶ ληστοικῶν τ' ἀπαύξουσι, καὶ ὅσους καὶ ὄχι τὴν φωτιὰ μετὰ κινδύνου γλυττόνουσι, 80 ὄχι τὴν φωτιὰ ἀσπλαγνότεροι τελείως τοὺς γυμνόνουσι, καὶ αὐτὸ πολλοὶ τὸ ἔπαθον ἀπὸ ἀδυναμίαις τους νὰ ἀνισταθοῦν, ὡς ἔπρεπε, σὲ τέτοιαι συφορὰ τους: ἐκείνου ὅμως ἔπαινος μετὰ δικίον θὰ τοῦ γένη γιὰτὶ δὲν εἶναι ὅμοιος του στῆς γῆς τὴν οἰκουμένην, ποῦ δίχως φόβου ἢ σύγγουσι γ'τὸ σπίτι του κινώντας κουτὶ βροῦ πετραδικὰ παραμυελῆ (sic) βραστῶντας, μ' ὄχτω χιλιάδαις μετροῦτὰ σ' ἀσῆμι φορτωμένους καὶ στὸ πῶδάρι ἀπὸ καρφὶ μεγάλο λαβωμένους, σὰν παλληκαῖς ἐροῦχτηκε μετὰ τὸ σπαθὶ στὸ χεῖρ, καὶ σὲ μεριά τ' ἀπόθεσε μ' ἀσφάλεια σὰν ζεφερεῖ, 90 καὶ ἔβροντας τὴν σύζυγον ὡσὰν τουςεβὰ στὸν ὄμο σ' εἰκοσιπέντε λιὰπιδες μεγάλο χύνει τρομό.

Καλότυχοι ὅσοι ἡμῶροςαν στὴν φόβια νύχτα ἐκείνη καρδιά νὰ δείξουσι σταθερὰ, καρδιά μ' ἀγαθοσύνη, καὶ τὸ καλὸ προξενήσαν κατὰ τὴν δυνάμει τους

1 Ἰδε σελ. 161.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ

- καί τους λοιπούς ωφέλησαν μαζί με τή ψυχή τους, σάν 'πού τυγχάνει ὅλοι μας νά τόν ευχαριστοῦμε τὸ δασκάλό μας τὸ σοφὸ καί νά τόν συγχωροῦμε, ὅπου, σάν εἶδε τή φωτιά, χωρίς καιρὸ νά γάση,
- 100 μὲς τὸ σκολεῖο εὐρέθηκε τῆ βλάβη νά προσβάσῃ, μὲ κόπο συγκροτούμενο, μ' ἄγωνα 'πού ζοδεύει, τῆ βιβλιοθήκη σωριαστή μὲς τὴν αὐλὴ μουσικεῖς· ἀληθινὰ δὲν ἔσωσε ὡς καί ἡ φωτιά νά βλάβῃ, μὸν νά ἔφτανε δὲ γέγονταν βρομένη νά τὴν κάψῃ· νά! τί θὰ πῆ στὸν ἄνθρωπο ἡ γνώση, 'πού ἤξεύρει ὅ,τι χιλιάδες δὲ νογᾶν μονάχη νά ἐφεύρῃ!
- Ὡστόσο βόσκει ἡ φωτιά καί γύρω προχωράει, μὴδὲ τινὰς ἐφρόντιζε, τὸ κάψιμο ἀβγατάει· ἄθωποι δὲν εὐρίσκονταν γιὰ νὰ τὴν ἐμποδίσουν,
- 110 νὰ κάμουν κάθε δυνατὸ νὰ τρέξουν νά τὴ σβήσουν, ἕνας καί μόνος βρέθηκε μὲ φρονιμάδας μέτρα, μιὰ πέτρα ἀλλιώως δὲν ἔμνησκε ἀπάνω σ' ἄλλη πέτρα· εὐγε σου καί τρισεῦγε σου, ἀλήθεια πατριώτη, ἐσένα πρέπει ἀξίωμα, τιμὴ μὲ δίκιο πρώτη· ἐσένα ὅπου ἔδειξες σωστὰ τὸ πόσο ἀρχήσεις γιὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν ὡς πρέπει νά φροντίζῃς « ἄσπρα, μαστόροι » ἐφώναζες » ἐσεῖς μὴ μ' ἀψηλῶτε, « θέλετε χίλια, ἕκατό, πενήντα, δέκα νά τε » μὲ ὑπόσχεσες, φοβηρισμούς καί ὅμοια λόγια πλήθια
- 120 πολὺ καλὸ μὰς ἔκαμες, νά εἰπούμε τὴν ἀλήθεια, καί ἄνισος θέλουν μερικοὶ κακίγλωστοι νά κρίνουν, ὁ κόσμος ὅλος ἄδικο νὰ ξέρῃς πῶς τοὺς δίνουν· καί τί νά εἰποῦν οἱ φτονεροὶ καί ἀνέγνωμοι ὄχτροὶ σου, γύρω πῶς οὐδὲν ἔδωκες παρὰν ὄχι τὸ πουγγί σου, πῶς οἱ μαστόροι ἀπόμειναν μὲ τὰ ταξίματά σου, καί ὕστερα πλερώθηκαν ἀπὸ τὴ γειτονιά σου· ἐσὺ ἔκαμες τὸ χρέος σου, ἐκεῖνοι πάλιν φταίγουν, 'πού ἂν ἔδωκαν κίτιντι δὲν πρέπει νά τὸ λέγουν.
- Τέλος ἀρχίνησαν πολλοὶ τὸ ρέο νά ἀφίουν
- 130 καί τοῦ κηκοῦ τ' ἀβγάτισμα ζητᾶν νά ξεμακρύνουν, οἱ καρδερώτεροι πηδᾶν καί τῆς σκεπαις πιακόνουν καί τοὺς μαστόρους πρῶθυμοι βοηθοῦν καί δυναμόνουν, στὰ σταυροδρόμια μερικοὶ τοὺς λιπίδες ξετάζουν, καί ἐκεῖνα ὅπου ἀρπάξην ν' ἀφήσουν ἀναγκάζουν, ἄλλοι ἂπ' ἄλλους δέγονται καί τὰ χρεῖωδη παίρουν καί τῆς φωτιᾶς τὸ σβύσιμο καί τῶν μαστόρων φέρουν, συντρέχουν ὅλοι ὁμόφωνοι μικροὶ καί μεγάλοι, καθένας ὅπως τοῦ ἴσους στὴν ὥρα τὸ κεφάλι, καί ἔτσι μὲ τὸ παρᾶδειγμα, μὲ τὴν καλὴ τὴν ποῶσι.
- 140 ἀρχίνησαν τὰ πρᾶγματα νά μπαίνουν σὲ μιὰ τάξι· ξεκόφτουν δῶ ξεκόφτουν καί χρομερίζουν ξεσκεπάζουν, γύρω φωνάζει καί τσοαχί καί ἄληθινὰ κοπιάζουν σ' ὀλίγην ὥρα τῆς δουλειᾶς ἐφάνηκε ἡ ἐνεργεια καί ὁ νοῦς πόσο εἶναι χρήσιμος ἄντα ὀδηγᾶει τὰ χέρια· μὲς τὰ καμμένα ἡ φωτιά περιωρισμένη μῆσκει, βωσκή παρέκει νά πιαστῇ καί μέρος δὲν εὐρίσκει· σ' αὐτὸ μιὰ κάποια χριστιανὴ ζετετραχλισμένη στὸ πλῆθος μὲσα ἐγούνηζε κοντὰ μισοκαμμένη·
- 150 « γιά, πάρτε, ἄθωποι μάτια, γιομάτοι ἀμαρτία, » παρακαλέστε κλιόντας θεοῦ τὴν εὐσπλαχνία· » γιὰτί δὲν εἶναι βολετό, γιὰτί δὲν ἔμπορεῖτε, » ὄχι τὴν οὐράνιαν ὀργή ποτὲ νά φυλαχτήτε· » ἰδέτε ἐμεῖν 'πού βρέθηκα στὸ σπίτι μου κλεισμένη, » καί ἀπὸ φωτιᾶς ἀπανωταῖς παντοῦθεν κυκλωμένη, » ἀπὸ ἀθρώπους συνδρομὴ δὲ στρέγω νά ζητήσω, » καί τὴν ἐλπίδα ἀπόβουα στὸν οὐρανὸ νά γλύσω· » γονατιστὴ ἐπροσευχομουν, στὰ δάκρυα βουτημένη, » ἄντα εἶδα ὀμπρὸς μου καί ἔσχεται νὰ λαμπροφορεμένη, » καί πιάνοντάς με κοπανᾶ με ὄμορος ὄχι τὸ χέρι· »
- 160 « καθὼς μὲ βλέπετε ἄβλαβη καί ἀνέγγιγη μὲ φέρει ». Νά τῆ θεωροῦν ὡς βόσκονταν, ν' ἀκοῦν τὸ τί διεγέταται, ἀπὸ τὰ γέλοια ἢ λόγος μὲ δίκιο δὲν κρατιέται.
- Ἄχ! σπῖτια 'πού ἐπάγησαν, ἄχ, πλοῦτος πού ἐχάθη! στὰ ἄτυχα τὰ Γιαννινα τί συρορά ἐστάθη! Ὡστόσο ἐσβύστηκε ἡ φωτιά κοντὰ στὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου καί ἔκαψε ἐκεῖθε ἡ δυστυχία, καί ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆ μεριά ὡς τὸ ντοκμὶ τελειώνει, καί ὁ κόσμος πάει νά κοιμηθῇ, τὸ νοῦ του συμμαχζόνει.

Θὰ εἶταν ἴσως φυσικώτερο νὰ εἴτανε γραμμὴν ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» στὴ δημοτικὴ, καί νὰ κρίνεται στὴν καθαρεύουσα. Μὰ συνέβηκε τὸ περίεργο, ὁ Ξενόπουλος νὰ μὴ θέλῃ νὰ τὴν ἀφήσῃ τὴν καθαρεύουσα, ἂν καί τὴν ξέρει πολὺ καλὰ τὴ δημοτικὴ, καί μάλιστα τοῦ χαριτωμένου νησιοῦ τῆς ἱστορίας του. Καί ὁ Κριτὴς του πάλι νᾶχη κηρυγμένο πόλεμο μὲ τὴν καθαρεύουσα! Μὲ κακὸ Κριτὴ λοιπὸν ἐμπλέξε, μὰ πρέπει νὰ μᾶς συμπαθήσῃ ὁ φίλος μας, καί νὰ κοιτάξῃ τὴν οὐσία, ὄχι τὸ ἐξωτερικόν.

Ἄλλο ἓνα: Ἐκεῖνος πού καταπιάνεται νὰ κρίνῃ τὸν Ξενόπουλο, πρέπει νὰ ξέρῃ ἀπὸ τέχνη, γιὰτί εἶναι τῆς τέχνης ἄνθρωπος ὁ Ξενόπουλος. Καί γι' αὐτὸ κοντοστάθηκα καί συλλογίσθηκα πολὺ πρὶ νὰ πιάσω τὴν πέννα. Καί ἂν τ' ἀποφάσισα, εἶταν ὄχι νὰ κρίνω, μόνον νὰ δώσω τὴν ἐντύπωσιν πού μοῦ ἀφῆκε ἡ τελευταία αὐτὴ ἱστορία του. Λοιπὸν ἐντύπωσιν, καί ὄχι κρίσιν:

Ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» μοῦ θυμίζει κάτι εἰκόνας πού ἀπὸ μακριὰ νὰ τίς δῆς δὲν καταλαβαίνεις καί πολλὰ. Πρέπει νὰ τίς σιωπῆς, καί νὰ δῆς ἀπὸ κοντὰ τίς γραμμῆς, τὰ χίλια φιλοδοουλέματα, πού τὸ καθένα ἔχει καί τὸ λόγο του, καί τὴ μορφὴν του. Εἶναι φιλοδοουλετῆς ὁ Ξενόπουλος. Καί εἶναι φιλοδοουλετῆς, ἐπειδὴ παρατηρεῖ καθετὶ, καί ξέρει νὰ τὸ ἱστορήσῃ. Μπατὲ μαζί του στὸ φαρμακεῖο ἐκεῖνο τοῦ Μαρκίδα, νὰ τὸ δῆτε αὐτὸ πού σᾶς λέγω. Τὰ βλέπετε μὲ τὰ μάτια σας τὰ μέτρητά του σερτάρια, καί τίς ποῖο ἀμέτρητες τίς μποτίλιες. Ὡς καί τὰς βαριὰς μυροδιδίας του τίς μυρίζετε, καί δίχως ἄλλο θὰ βγαίνετε ἔξω νὰ πάρετ' ἀέρα, μόνον πού μπήκανε μὲσα οἱ δύο ἐκεῖνοι γυατροί, ὁ λιγνὸς καί ὁ χοντρός, καί σᾶς διασκέδασαν μὲ τίς νοστιμώτατες ὀμιλίαι τους.

Ὁ Ξενόπουλος παίρνει φωτογραφίες. Χρώματα καί κίλλη τῆς φαντασίας δὲ βλέπετε, καθὼς σὲ ποιητικώτερες ἱστορίες. Βλέπετε ὅμως ἐκεῖνο πού ἐννοεῖ νὰ σοῦ δείξῃ: τὴν ἀλήθεια, μ' ὅλας τίς λεπτομέρειαις τῆς. Τὸ μεσημεριανὸ φαγεῖ τοῦ Κόντε Ρικάρδου μὲ τὴ σιέστα κατόπι, ἡ λειτουργία στὴν ἐκκλησίαν μὲ τὰς γυναικῆσαις μωρολογίας, ἡ περιφρημὴ περιγραφή τῶν δύο Κατσουρελέων, καί πολλὰ ἄλλα τέτοια, εἶναι τὸ καθένα ἀπὸ μιὰ φωτογραφία, πού καί τὴν βλέπετε καί τὴν ἀκούτε. Καί ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον πού ξέρει νὰ τὰ πῆ, μὰ καί πού ξέρει τί νὰ πῆ. Τὸ ὄλιγον πού εἶναι παρμένο ἀπὸ τόπους πού τοὺς ἔχει μάθει μὴθι με τὴ γλώσσα του. Ἐκεῖ πρέπει νὰ μεγάλωτε ὁ ζωγράφος μας.

Οἱ χαρακτῆρες του εἶναι καί ἐκεῖνοι χαραγμένοι μὲ γραμμῆς ὀρισμένες, καί θεοφάνεροι. Ὁ Κόντε Ρικάρδος καί ὁ Γιακουμάκης Στέφας εἶναι τύποι πού κάνουν τιμὴ ἐνὸς Ντίκενς. Ὅλα τὰ πρόσωπα πού πέρνουν μέρος μὲσα στὴν ἱστορία τῆς Μαργαρίτας, τύποι εἶναι. Καί ἴσως ὁ καλλίτερος εἶναι καί ὁ ἀπλοῦστερος—ὁ τύπος τοῦ Πώπου Ἀράχη.

Ἡ ἱστορία μας ὅμως δὲν εἶναι ψυχολογικὴ, εἶναι ἠθογραφικὴ. Δράμα δὲν εἶναι· εἶναι ζωγραφία. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἱστορεῖται μιὰ ἀγάπη, τῆς Μαργαρίτας καί τοῦ Τόννη, αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Μὰ ἀκολουθοῦντας τὸ δρόμο τῆς ἀγάπης ἐκεῖνης, τὴ λησιμονεῖς, καί κάθισαι καί σεριανίζεις αὐτὰ πού σοῦ δείχνει ὁ ζωγράφος στὰ πλάγια, μάλιστα τὰ κομματικά, πού εἶναι μοναχὰ τους μιὰ ἱστορία, ἱστορία πού ἐπαναλαμβάνεται σὲ κάθε τόπο, σὲ κάθε πόλη, καί σὲ κάθε χωριό. Ὅλο τὸ νησιάνι, ὅλον ἐκεῖνο τὸ μικρόκοσμο, τόνε βλέπετε καί τὸν ἀκούτε. Κατὰ τὸ τέλος,